

AFYONKARAHİSAR GEDİK AHMET PAŞA (TAŞ) MEDRESESİNİN İŞLEVSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ANALİZİ

Ş. Ebru OKUYUCU*

Alındı: 05.11.2015; **Son Metin:** 28.10.2016

Anahtar Sözcükler: Afyonkarahisar
Gedik Ahmet Paşa (Taş) Medresesi;
sürdürülebilirlik; yeniden kullanım; işlevsel
sürdürülebilirlik.

GİRİŞ

Kültürel miras olarak nitelendirilen tarihi yapılar, toplumların geçmişteki yaşam tarzlarını, kültürel değerlerini, sosyo-ekonomik yapılarını yansıtmakta ve geçmişle gelecek arasında bağ kurmaktadır. Bu nedenle tarihi yapıların korunması gerekmektedir. Tapan'a göre (2007), korumadaki en doğru yaklaşımlardan biri "kullanarak koruma" olduğundan, kültürel miras olarak nitelendirdiğimiz tarihi binalara gereksinimler doğrultusunda en doğru işlevi verebilmek binanın korunmasında en önemli etkidir. Tarihi binanın günümüzde kullanılabilmesi ve kullanım devamlılığının sağlanması, binanın özgün değerinin korunduğu ve gereksinimlerin karşılanabildiği yeni işlevler verilerek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda yaşanabilirlik ve işlevsel sürdürülebilirlik adına tarihi binaya yüklenen işlevlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarihi binanın işlevsel sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi; yeni işlevler ile yapıda var olan mekânsal organizasyonun uyumunun belirlenmesinde ve mekânların kullanım potansiyellerinin tespit edilmesinde önemli bir yöntemdir. Tarihi binadaki mevcut mekânların değerlendirilmesi, kullanıcı gereksinimlerinin, mekânların fiziksel durumunun ve verilen işlevin binayla ve çevreyle olan uyumunun analizini gerektirmektedir. Bir kültürel miras ögesi olan Gedik Ahmet Paşa (Taş) Medresesi'nin işlevsel sürdürülebilirliğinin analizi; mekânsal performansına, yapının mekânsal ve fiziksel çevre içindeki algısına, toplumsal gelişmeye katkı sağlamasına, önceki işlev ve bugünkü işlev arasındaki farklılığın ne kadar bilindiğine yönelik sorgulamaları gerektirmektedir. Bu sorgulamalar, "işlevsel sürdürülebilirlik" ilkesi temelinde medresenin ve içinde bulunduğu külliye ile kent parçasının; mekânsal, sosyo-kültürel ve ekonomik niteliklerinin açılımlarından oluşmaktadır. Çalışmada tarihi binanın ve içinde bulunduğu külliyenin işlevsel sürdürülebilirliğin belirlenmesine yönelik; binanın mevcut mekânsal performansının belirlenmesi, var olan mekânların niteliklerinin yeni işlevle uyumunun saptanması, verilen işlevlerin kente ekonomik,

* Afyon Kocatepe University, Faculty of Fine Arts, Afyonkarahisar, TURKEY.

sosyal-kültürel katkılarının değerlendirilmesi ve mekânların kullanım potansiyelinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

Tarihi yapılarda işlevsel sürdürülebilirlik yaklaşımının temeli olan toplumun kültürel birikimlerinin, değerlerinin ve geleneklerinin; Taş Medrese ile içinde bulunduğu külliyyede korunuyor olması ve yapının etkin ve sürdürülebilir nitelikte olması, çalışma konusu olarak seçilmesi açısından önemlidir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir kent ve çevresindeki doğal ve tarihi değerlerin korunması, kültürel ve doğal mirasla bağlantıların kurulması, kültürel anlamda birikimlerin gelecek nesillere aktarılması, sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşumunu sağlamaktadır. 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” başlıklı kanunun amacı, “sit alanları olarak tescil edilen ve ilan edilen bölgeler ve bu bölgelere ait koruma alanlarında, konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır”. Ahunbay’a (1996) göre; mimari anıtlar ve tarihi çevre, döneminin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge niteliği taşımaktadır. Toplumlar kendi tarihi ve kültürel değerlerini koruyabildikleri ve bu değerleri günümüz yaşam tarzları ile uyumlu hale getirilebildikleri ölçüde kimliklerini yansıtmaktadırlar. Bu değerlerin yok olmasını önlemenin bir yolu da tarihi çevrelerin gerekli fonksiyon değişiklikleri ile yeniden yaşatılması ve toplum yaşamına katılmasıdır (Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

UNESCO’nun 1976 tarihli Genel Kurul toplantısında, “her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbirleriyle kaynaşmasına bağlı olan mekânlar ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar insan faaliyetlerini de içeren bir bütün olarak görülmelidir” şeklinde bir görüş ortaya çıkmıştır (Aydın ve Yıldız 2010). Mevcut tarihi yapıların aktif olarak kullanımında, ekonomik ve sosyal niteliklerinin de korunması gerekmekte ve mevcut mekâna, çevresel faktörlere, kentsel gereksinimlere, sosyo-kültürel ilişkilere uygun işlev arayışı gündeme gelmektedir (Lichfield, 1988). Binaya yüklenen işlev(ler)in sürdürülebilirlik düzeyinin belirlenmesi beraberinde pek çok kavramsal açılımları getirmektedir (Erengöz, 2005). Sürdürülebilirliğin temelini oluşturan ekolojik, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel boyutlar, aynı zamanda tarihi yapıların işlevsel sürdürülebilirlik bileşenlerini de oluşturmaktadır (Çahantimur, 2007; Sev, 2009). Çevresel, işlevsel ve sosyal sürdürülebilirlik kavramı, kent ölçeğindeki mimarinin odağında yer almalıdır (Vanegas vd. 1998).

İşlevin sürekliliği için mekânın nitelikleri ve fiziksel özellikleri dikkate alınarak, mekân, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı iyileştirecek sorgulamalar yapılmalı ve öneriler geliştirilmelidir (Çelikyay ve Koçan, 2006). Binanın yeni işlev(ler)e adaptasyon düzeyi, binanın yaşamını uzatmak için işlevsel sürdürülebilirliğin sağlanması ve sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda korunmasıyla belirlenmektedir (Aydın ve Yıldız, 2010). Binaya verilen yeni işlevin sürdürülebilir nitelikte olması mekânsal nitelikleriyle, mekânın deneyimlenme sıklığı ve kullanım potansiyeliyle ilişkili olup, buna yönelik işlevsel sürdürülebilirliğin ölçütü bağlamında bazı sorgulamalar gerekmektedir. Bu sorgulamalar,

binada işlevsel sürdürülebilirliğin analizine yönelik, kullanılan mekânların performansı, mekânın fiziksel ve teknik nitelikleri (aydınlatma, ısıtma gibi) ve kullanıcıların mekânlarla ilgili memnuniyetleriyle doğrudan ilgilidir. Bunun yanında, mevcut mekânların yüklenen işlevle uyumu, var olan binanın işlevsel anlamda çevreyle uyumu, kullanıcı gereksinimleriyle uyumu gibi açılımları da içermektedir (Beyhan, 2004; Tunçer, 2000). Binaya yüklenen yeni işlevlerin mekânla uyumu bağlamında değerlendirilmesi, işlevsel sürdürülebilirlik düzeyinin tespit edilmesinde veri elde etmeyi sağlayacaktır. Binanın işleve yönelik mekânsal performansının yanında, binaya ve çevresine yönelik sosyo-kültürel ve ekonomik bileşenler de işlevsel sürdürülebilirliğin düzeyinin belirlenmesine etken olmaktadır. Sürdürülebilirliğin niteliksel kavramlarından biri olan mekân-insan ilişkisinin temelini; kullanıcı-mekân arasındaki kullanıcı-çevre arasındaki ve mekân-çevre arasındaki organik bağ oluşturmaktadır. Oluşturulan bu bağ, aynı zamanda sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyla da ilişkilidir (Tweed ve Shutherland, 2007). İşlevsel sürdürülebilirliğin niteliğine etken olan sosyo-kültürel ve ekonomik boyutun içeriğini, toplumların sosyo-kültürel düzeyleri, toplumsal gereksinim ve istekleri yanı sıra toplumların ekonomik yapısı oluşturmaktadır. Tarihsel süreç içinde toplumun sosyo-kültürel yapısında meydana gelen değişimlerle birlikte var olan çevrenin değişimini ve dönüşümünü gözlemleyip belgelemek gerekir. Bu da; kültürel varlıkların işlevsel sürdürülebilirliğinin sosyo-kültürel bağlamda analizine katkı sağlamaktadır (Asatekin, 1994).

Azari ve Singery'e (2014) göre, sürdürülebilirlik anlayışı, fiziksel çevrenin; iklimsel, kültürel, ekonomik ve fonksiyonel uyaranlarına yanıt yeteneğine sahip bir yaklaşıma dönüşmüştür. Sürdürülebilirlik kapsamında, yapıları sadece kendi bünyesinde ele almayı; onu kapsayacak, coğrafi, kültürel ve çevresel bağlamda etkileşimler üzerine kurulmuş faktörleri de analiz etmek gerekmektedir. İşlevsel sürdürülebilirlik bağlamında; deneyimlenen mekânların yaşanabilirlik yönünden niteliğinin artırılmasına ve işlev dönüşümü gerçekleşmiş binanın hem çevre hem de kent ölçeğinde sosyo-kültürel ve ekonomik boyutta değerlendirilmesine yönelik sorgulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorgulamalar kapsamında, mekânsal performansın yanı sıra yapı ve çevresiyle ilişkili olarak sosyo-kültürel ve ekonomik bileşenlerin tanımlanması da gerekmektedir. Sosyo-kültürel bileşenler, sosyal etkileşimin var olması, insanların mekânlarla kuvvetli bağlar kurması, yapının kent ve kentliyle bütünleşmesi, yapının kente kültürel ve sosyal bağlamda katkıda bulunması olarak tanımlanmıştır. Ekonomik bileşenler ise; yapının işlevi doğrultusunda gerçekleştirilen eylemler kapsamında ekonomik değer elde edilmesi, kentliye istihdam sağlanması ve kente ekonomik bağlamda dolaylı veya doğrudan katkı sağlanması, olarak tanımlanmıştır. .

İşlevsel sürdürülebilirliğin değerlendirilmesiyle, binaya verilen işlevlerin pozitif ve negatif yönlerine ilişkin niteliksel veriler elde edilecektir. Dolayısıyla kültür varlığı kapsamındaki yapılara verilen işlev(ler)in fiziksel çevre ve kullanıcıları üzerinden değerlendirilmesi ile sürdürülebilirlik potansiyeli belirlenecektir. Yapıya ve çevresine ilişkin tespit ve gözlem çalışmaları ile elde edilen niteliksel bulgular, işlevin sürekliliğinin sağlanmasına yönelik öneriler anlamında veri sağlamış olacaktır.

Bu çalışmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmış ve bu sorgulamalara katkı sağlaması amacıyla içerik durum analizleri yapılmıştır:

- kültürel miras olarak tescillenen binanın mekânsal kurgusu, işlevsel sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında uygun mudur?
- mekânlar, yapıya yüklenen son işlevin gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde midir ve işleve yönelik insan eylemlerini desteklemekte midir?
- binaya verilen işlevlerin oluşturdukları çevresel algı ve farkındalık düzeyi nasıldır?
- binanın ve içinde bulunduğu fiziksel çevrenin işlevsel sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik salt mekânsal içeriğin ötesinde sosyo-kültürel ve ekonomik ölçütler ne gibi katkı sağlamaktadır?

Bu sorulara verilecek yanıtlar, kültürel miras olarak tescillenen yapıların işlevsel açıdan sürdürülebilir bir niteliğe sahip olmaları bağlamında mekânsal performanslarının ölçülmesi, işlev değişikliklerinin çevresel algısı ile sürdürülebilirlik boyutunun sosyo-kültürel ve ekonomik içeriklerinin tanımlanması açılarından önemlidir.

ARAŞTIRMA ALANI VE YÖNTEM

Afyonkarahisar merkezde bulunan Gedik Ahmet Paşa Külliyesi içinde yer alan medrese, Taş Medrese olarak da bilinmektedir. Ayverdi'ye göre (1973), 1575 tarihli vakıf kayıtlarında külliyenin içinde medrese, imarethane, cami ve hamamın bulunduğu görülmektedir. Afyonkarahisar 497 numaralı şeriye sicil kaydına göre, Haziran 1636 tarihli bir mahkeme kaydında cami, imaret ve medresenin harap duruma düştüğü belirtilmiştir. Afyonkarahisar 544 numaralı şeriye sicil kaydına göre, 23 Mart 1746 tarihinde medrese öğrencilerinin imarette yedikleri yemekle ilgili şikâyetle buldukları bulgusuna rastlanmıştır, dolayısıyla bu tarihte medresede eğitim hizmetinin verildiği anlaşılmaktadır. Vakıf gelir ve giderlerini gösteren bir muhasebe defterindeki bilgilerden 1823-1835 yılları arasında külliye tamirat çalışmalarının yapıldığı anlaşılmaktadır (Karazeybek vd., 2005). Günümüzde halen işlevlerini sürdüren yapılar ise, medrese, cami ve hamamdır. 1940 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından cami tekrar tamir ettirilmiş, medrese ve hamam da elden geçirilmiştir. Medrese, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olmasına rağmen kullanma hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir (Yüksel vd., 2004) (**Resim 1, Resim 2**).

Hamam, caminin kuzeydoğusundadır ve erkekler kısmı doğuda, kadınlar kısmı batıda olmak üzere çifte hamam olarak tasarlanmıştır. Ayverdi'ye göre (1973), Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1965 yılında onarımı sağlanmıştır. Gedik Ahmet Paşa Camii, Kurtuluş Caddesi üzerinde geniş



Resim 1, 2. Kale'den eski bir görünüm (Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, 2005).

Resim 3., Resim 4. Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Hamamı, Gedik Ahmet Paşa Camii (Görseller yazarın arşivinden alınmıştır).



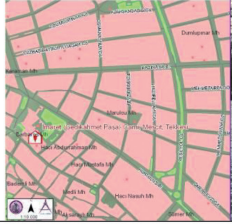

bir bahçe içinde olup, 29,20x35,40 metre boyutlarında, 1033 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Camii beş kubbeli bir son cemaat yeri, kible eksenine yerleştirilmiş kubbeli iki birim ile T planlı bir harim ve harimin köşelerine bitişik dört tabhane mekânından meydana gelmektedir. Yapının kuzeydoğu köşesinde ise minaresi yer almaktadır (Topbaş, 1985) (**Resim 3, Resim 4**).

Gedik Ahmet Paşa (Taş) Medresesi, kuzeyinde Kumluk Caddesi, güneyinde Cevizaltı Caddesi, batısında Kamil Çeşme ve 186. Sokak ve doğusunda ise Afyonkarahisar kentinin en işlek ve yoğun caddesi olan Kurtuluş Caddesi bulunan merkezi bir konumdadır. Medresenin içinde bulunduğu külliye, Afyonkarahisar kenti için önemli sayılan kültürel varlıkların bulunduğu tarihi kent meydanının bir uzantısı olup, Afyonkarahisar Kalesi'nden gelen geleneksel dokunun en dış çeperinde konumlanmaktadır (**Resim 5**).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yazısına göre (2011), Gedik Ahmet Paşa (Taş) Medresesi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.02.1979 gün, A-1522 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. 34,00 x 31,50 metre boyutlarındaki 1071 metrekarelik alana sahip olan yapı, kesme taşla kaplı, 2 büyük, 24 küçük kubbeye sahip dikdörtgen planlıdır ve girişi batı yönündedir. Ortasında bulunan avlunun her iki yanında revaklar ve revaklara açılan 7'şer hücrenin yanında bir dersane ile açık eyvanın yer aldığı medrese,

Resim 5. Gedik Ahmet Paşa Külliyesi (Ağustos 2015 tarihinde Google Earth'den alınmıştır).



GEDİK AHMET PAŞA MEDRESESİ						
Afyonkarahisar	Merkez	Kâhil mahallesi	Koruma derecesi	Anıtsal	1	2 3
Kemikkapı Sokak No: 7		Pafta: 67	Ada: 435	Parsel : 8		
YAPTIRAN: Gedik Ahmet Paşa			YAPAN: Ayas Ağa			
GENEL TANIM: Külliye'nin arka konumunda, güney batıda kalmış bir yapıdır. Hamam ve Camiye oranla daha yüksek bir teras üzerine yapılmıştır. Cami avlusundan merdivenle çıkılmaktadır. Güneybatısından yol geçmektedir. Ön bahçedeki tek giriş portal görünümündedir.						
					GÖZLEMLER: 1931 yılında müze deposu ve daha sonra müze durumuna getirilmiştir. Eyvan kapatılmış, odaya dönüştürülmüş ve odalar birbirine kapı açılarak bağlanmıştır.	

YAPILAN ONARIMLAR: Celali ayaklanmalarında harap olan yapı, 1670 yılında onarılmıştır. Onarılan bu yapı, zamanla medrese işlevini yitirmiştir. I. Dünya savaşında tutsaklara karargâh olmuş ve son olarak 1931 yılında iç ve dış duvarlar sıvanmış, kapı ve pencereler demir parmaklıklarla kapatılmıştır, kubbeler bakır kaplanmıştır.

EYVAN: Silme sivri kemer içine bursa kemeri yapılmış yan odalardan yüksekçe, kare planlı, sekizgen kasnaklı kubbelidir. Kemer içi sonradan örülmüş, alta iki pencere ve bir kapı, üstte bir pencere açılmıştır.

BÜYÜK ODA: Eyvanın batısında olup biraz daha küçük olarak yapılmıştır. Kare planlı, sekizgen kasnaklı kubbeli olup duvardan kubbeye üçgenlerle geçilmektedir. Girişi eyvandan olup doğu duvarının kuzey duvarıyla birleştiği yerdedir. Güney ve kuzeyde birer alt ve üst penceresi vardır.

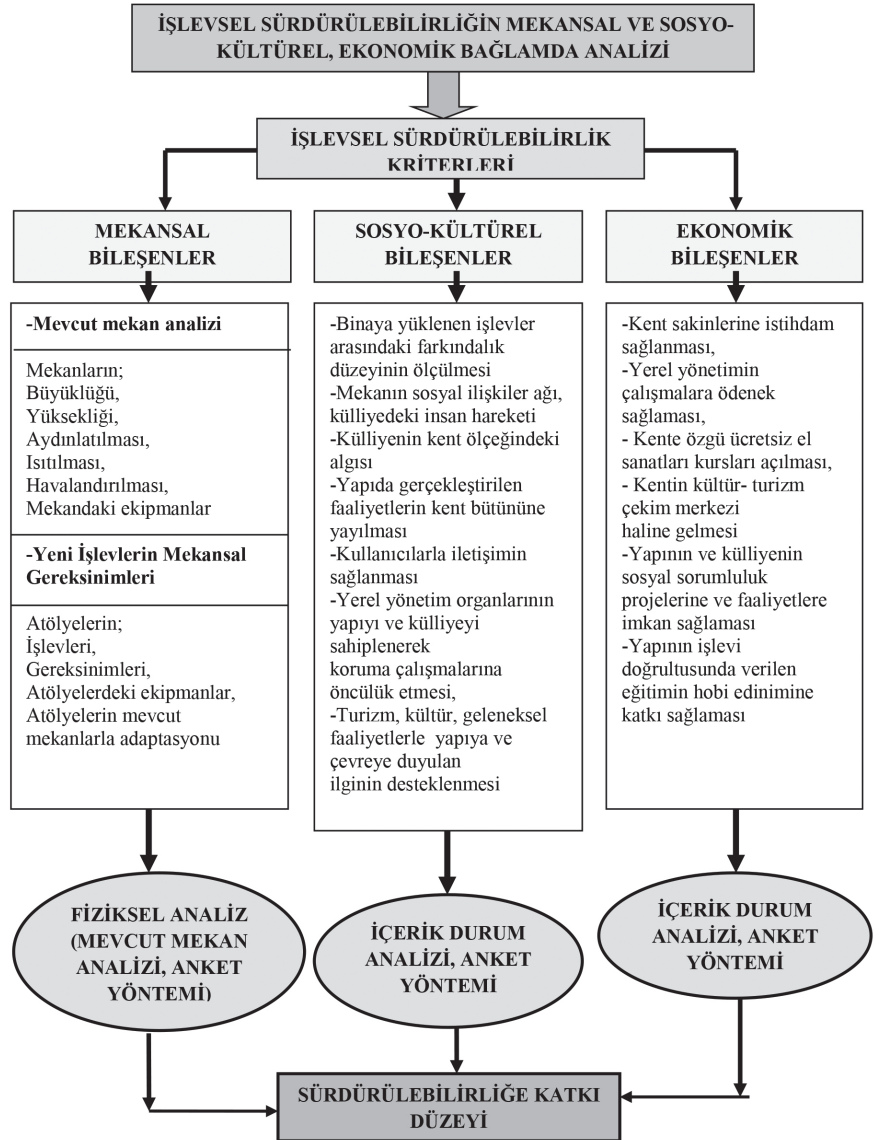
REVAK: Doğu ve batı odaların önünde kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Dört sütünlü, beş bölümlüdür. Sütunlar birbirleri ve duvarlarla silme sivri kemerle bağlantılıdır. Bölümler odalarla aynı büyüklükte olup, kasnaksız kubbelidir. Kemer uçları arasında ağaç gergiler konmuştur. Sütunlar, bütün mermer olup altlık ve başlıkla birleştiği yerler bileziklidir. Revak kubbeleri, oda kubbelerine oranla daha yüksektir. Sütun başlıklarından yedisi Osmanlı, biri akant yapraklı Bizans biçimindedir.

ODALAR: Doğu ve batıda altışar tanedir. Ayrıca güneyde iki oda daha vardır. Oda büyüklükleri aynı olup kare planlı ve kubbelidir. Girişler revaklardan olup kuzey köşelerindedir ve kapı, silme sivri kemer içine yapılmıştır. Güneydoğu ve güneybatı köşedeki odaların girişi ise sivri kemerli tonoz biçimindedir. Her odada alt ve üst pencere bulunmaktadır. Tüm pencereler, köşeleri çokgen topuzlu kare bölmeli demir parmaklıklıdır.

Tablo 1. Gedik Ahmet Paşa Medresesi envanter fişi (Afyonkarahisar Belediyesi arşivinden Ağustos 2015 tarihinde alınmıştır).

Osmanlı medreselerinin tipik bir örneğidir. Osmanlı öncesi dönemde inşa edilmiş medreselerin karanlık öğrenci hücrelerinin yerini, bu dönemde, dış duvarları üzerine yeterince pencere açılmış aydınlık öğrenci hücreleri almıştır (Topbaş, 1985; Tanman, 1991; Bayar, 2012) (Tablo1).

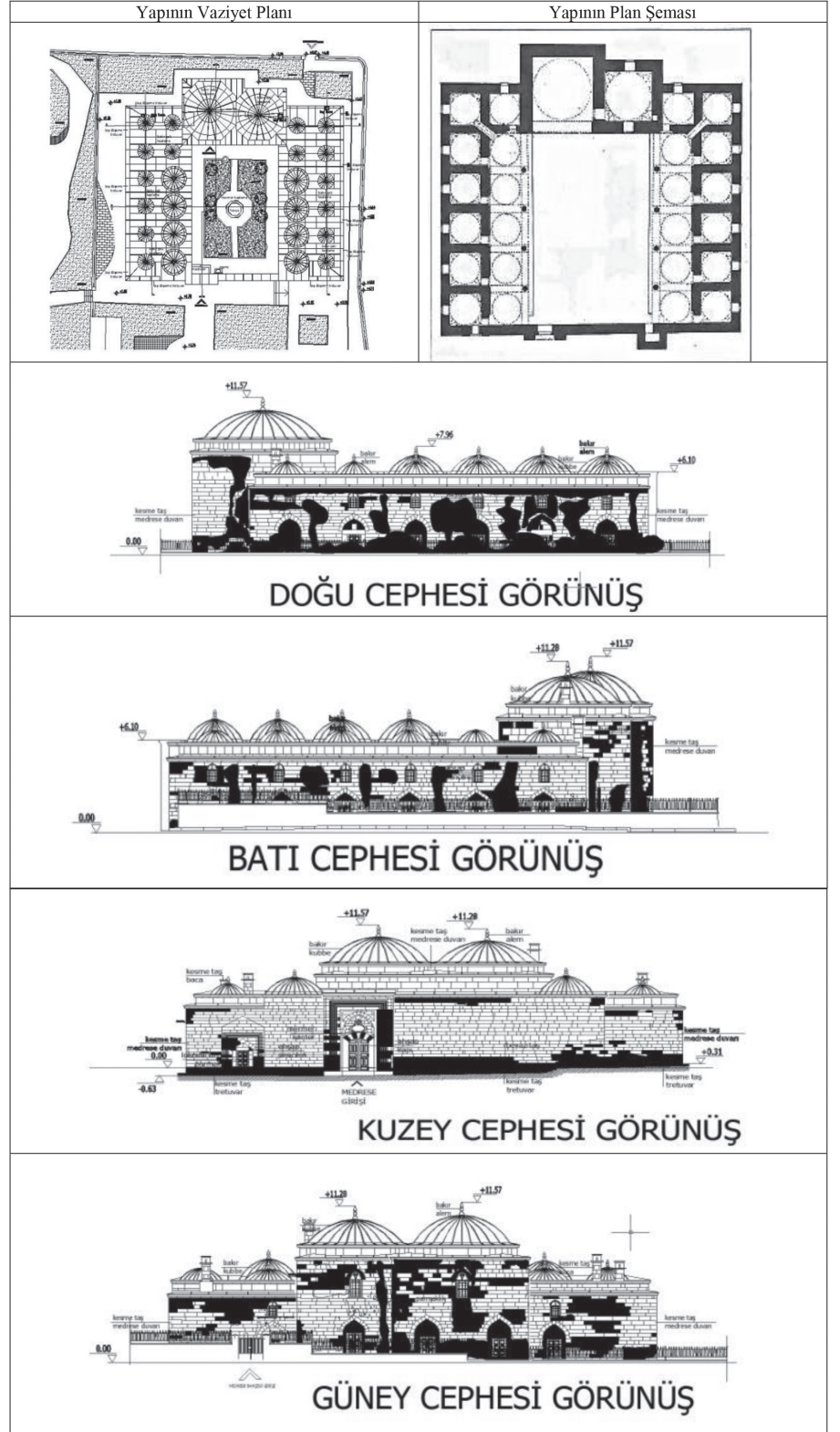
Medrese ve içinde bulunduğu külliye'nin işlevsel sürdürülebilir yaklaşımını temel alan çalışma, elde edilen bulgularla dört aşamalı bir süreçte değerlendirilmiştir. Birinci aşama, fotoğraf, gözlem ve tespitlere dayalı olarak medreseye verilen işlevlerin gereksinimleri doğrultusunda mekânsal analizin yapılması ve medreseye verilen işlevlerin sürdürülebilir yeterliliğinin kavranabilmesi adına mekânsal organizasyon-eylem ilişkisinin (subjektif) değerlendirilmesidir. İkinci aşama, medreseye yüklenen son işlevin mekânsal kurgusunun hazırlanması ve deneyimlenen mekânların performans düzeylerinin, kursiyerlerle (20 kişi), öğretmenlerle (10 kişi) ve yöneticilerle (2 kişi) yapılan görüşmeler (objektif) sonucu elde edilen verilerin niteliksel bağlamda analiz edilmesidir. Görüşme yapılan kursiyerlere, öğretmenlere ve yöneticilere binanın hangi amaçlar için kullanıldığına, kullanım sıklığına, binanın genel niteliklerine ve değişen işlevlere ilişkin sorular sorulmuştur ve mekânsal performans analizi yapılmıştır. Üçüncü aşamada, medrese, salt mekânsal içeriğinin ötesinde, kullanıcılar ve yerel yönetimler referans alınarak, sosyo-kültürel ve ekonomik bileşenleri açısından değerlendirilmiştir ve içerik durum analizi yapılmıştır. Medresenin işlevsel sürdürülebilirlik bağlamında



Tablo 2. Medresenin işlevsel bağlamda sürdürülebilirliğinin mekansal, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan değerlendirilmesi

sosyo-kültürel ve ekonomik boyutları, medresenin ve içinde bulunduğu külliye içindeki fiziksel değişiminin ve kullanım potansiyelinin tespitine yönelik yapılan gözlemlere ve görüşmelere dayalı olarak değerlendirilmiştir. Hafta içi ve hafta sonu 10.00-13.00 ve 15.00-18.00 saatleri arasında medrese ve çevresi gözlemlenmiş, ayrıca rastgele seçilen kullanıcılarla görüşmeler yapılmıştır. Dördüncü aşamada, medrese ve içinde bulunduğu külliye içindeki işlevsel sürdürülebilirlik bağlamında kente ve kentliye olan katkı düzeyi, sosyo-kültürel ve ekonomik bileşenlere yönelik sorgulamalar sonucunda elde edilen yaklaşımlarla belirlenmeye çalışılmıştır.

Medreseye yüklenen işlevlerin sürdürülebilir nitelikte çevreye ve kente nasıl bir katkı sağladığının görülmesi ve mekânların yeni işlevlerin ihtiyaçlarına cevap verme düzeylerinin araştırılması açısından; çalışmanın sonucunda elde edilecek öznel bulgular yararlı olacaktır. Medreseye verilen bu işlevler, sürdürülebilirlik bağlamında özgün işlevini yitirmiş medreseler için bir alternatif olabilmektedir. Çalışmaya yön verecek alt bileşenler **Tablo 2**'de gösterilmiştir.



Tablo 3. 2001 yılında çizilen yapıya ait plan ve görünüşler (Afyonkarahisar Belediyesi arşivinden alınmıştır, 2015).

MEKÂNSAL ORGANİZASYONUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapıldığı dönemden günümüze kadar olan süreçte medreseye verilen işlevlere ilişkin değişen mekânsal organizasyonun analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda tarihi yapının 2001 yılında hazırlanan röleve ve restorasyon projelerine ait vaziyet planı, plan şeması kesiti ve görünüşleri **Tablo 3**'de yer almaktadır.

Mekânsal organizasyon; var olan mevcut mekânların birbiriyle olan ilişkilerinin plan düzleminde ve kesit düzleminde irdelenmesini gerektirmektedir. Yeniden işlevlendirilmiş medresenin mekânsal organizasyon analizinde; mekânların nitelikleri, mekânların kullanım amaçları, mekânlarda gerekli olan donatıların ve ekipmanların tespiti gibi bileşenler girdi oluşturmaktadır. Medresenin işlevsel sürdürülebilirliğinin sağlanması; yapının bünyesinde bulunan mekânsal nitelikler ile yeni işlevin kullanıcılarına ve kullanım amaçlarına uygunluğuyla mümkün olabilmektedir. Tarihi süreçte farklı işlevlere hizmet veren bina, yirminci yüzyılın başlarına kadar medrese olarak kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı (1915) yıllarında esir kampı olarak kullanılmış, 1924'te medreselerin kapatılmasının ardından atıl kalmıştır. 1938-1948 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan onarımlarla bugünkü şeklini almıştır. 1965 yılından sonra Türk İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılan medrese bir süre de sanat merkezi olarak faaliyet göstermiştir. 2000'li yıllardan 2010 yılına kadar olan zamanda sanat galerisi, hediyelik eşya mağazası ve sanat kafe olarak kullanılmıştır. 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Afyonkarahisar Belediyesi'ne tahsis edilen medrese onarımdan

İşlev	Mekansal Kurgu	Görsel Belge
Esir Kampı (1915)	<p>Avlu</p> <p>Avluyla bağlantılı Esir kampı hücreleri</p> <p>hücre avlu hücre hücre</p>	<p>YUNAN İSGALI (İMARET CAMII)</p>
	Mekânların Fiziksel Özellikleri	Eylemler
Öğrenci Odaları ve Derslikler	Mevcut medrese plan şemasına göre öğrenci odaları ve derslik olarak kullanılan mekânlar, esir kampı işleviyle, esirlerin hücre odaları olarak değerlendirilmiştir. Hücre odaları giriş kapısının karşısında ve yüksekte yer alan iki pencereyle aydınlatılmıştır. Bu da mekânın ferah ve aydınlık olmasını sağlamıştır. Esir kampındaki esirler için bu hücrelerin fiziki koşulları standart hücre odalarından çok farklıdır.	Hücreler, esirlerin yatma eylemlerini gerçekleştirdikleri mekânlardır.
Avlu	Avlu, net dikdörtgen bir forma sahiptir. Hücrelerin avluyla bağlantılarını yarı açık mekan olarak tanımlanan revaklar sağlamıştır.	Yapının medrese olarak kullanıldığı dönemde avlu, dış mekan ile ilişkiyi sağlayan ve nefes alınan, sosyal bir mekan örüntüsüdür. Yapının esir kampı olarak kullanıldığı dönemde ise avlu, aynı gereksinimlere cevap veren ve esirlerin dış dünyayla ilişki kurmalarını sağlayan bir geçiş mekânı olarak işlevini sürdürmüştür.

Tablo 4. Medresenin esir kampı işleviyle mekânsal analizi (Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1).

1. Tablodaki mekânsal kurgu şemalarındaki taramalar, farklı mekânları temsil etmektedir.

İşlev	Mekansal Kurgu	Görsel Belge
Türk İslam Eserleri Müzesi (1995 yılından sonra)	<p>Avlu</p> <p>Havuz</p> <p>Arkeoloji müzesi eserlerinin muhafaza, sergi alanları</p> <p>Sergi alanları</p> <p>sergi avlu sergi sergi</p>	
	Mekânların Fiziksel Özellikleri	Eylemler
Öğrenci Odaları ve Derslikler	Medresenin öğrenci odaları ve derslikleri, müze işleviyle, arkeoloji müzesinde sergilenen tarihi eserleri muhafaza etmek için kullanılmıştır. Pencerelemeye emniyet amacıyla demir korkuluk yapılmıştır. Hücrelerin arasında geçişler açılmıştır.	Odalar, arkeoloji müzesinde sergilenen eserlerin muhafaza ve bakım eylemleri için kullanılmıştır.
Avlu	Medresenin özgün planında avluda kuyu ve bir havuzun yer aldığı düşüncesiyle, avluya mermer bir havuz yapılmıştır.	Avlu ve revaklar arkeoloji müzesine ait eserlerin sergilenme eylemi için kullanılan mekânlardır.

Tablo 5. Medresenin Türk İslam Eserleri Müzesi işleviyle mekânsal analizi (Görsel belgeler Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nden alınmıştır).

geçirilerek dini, ilmi ve geleneksel Türk sanatları alanlarında faaliyetlerin yürütüldüğü ve ürünlerin sergilendiği bir halk eğitim merkezi olan bugünkü işlevine kavuşmuştur. Kültürel varlık olarak nitelendirilen, uzun yıllar boyunca eğitim işleviyle hizmet veren açık avlulu geleneksel medrese plan şemasına sahip binanın yeniden kullanım sürecindeki yeni işlevleri sonucunda ortaya çıkan mekânsal değişimler ve mekânsal kurgular değerlendirilerek **Tablo 4**, **Tablo 5**, **Tablo 6**'da gösterilmiştir. Tabloda, medresenin mevcut plan şemasından yola çıkarak, mekânsal ilişkiler düzleminde mekânlara verilen işlevler farklı taramalarla ifade edilmiştir (1).

Medresenin avlu, revak, eyvan ve oda olarak kullanılan mekânları, günümüzde idari bölüm, tespih atölyesi, yemeni atölyesi, ebru atölyesi, dokuma atölyesi, cam boncuk atölyesi, gümüş atölyesi, boynuz tarak atölyesi, ahşap oyma atölyesi, baston yapımı, keçe atölyesi, bıçak yapımı, vakıf eğitim ve sohbet odaları, okuma salonları işlevleriyle kullanılmaktadır. Günümüzde Türk İslam Sanatları Eğitim Merkezi olarak kullanılan yapının alt mekânlarına verilen işlevlerin mekânlarla uyumu

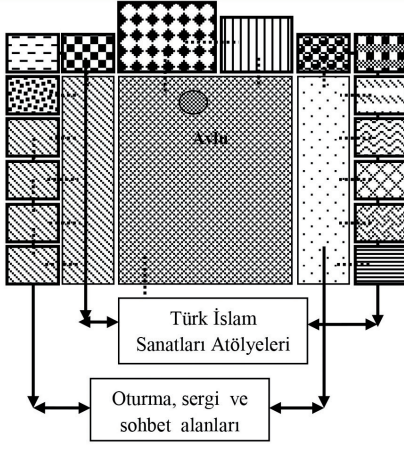
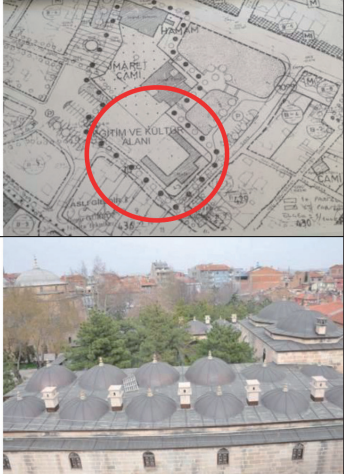

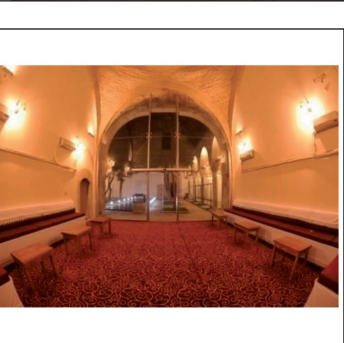

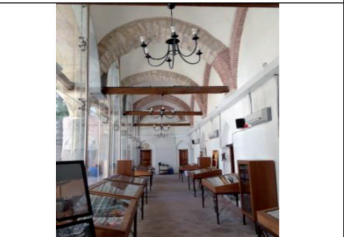
İşlev	Mekansal Kurgu	Görsel Belge
Emre Yunus Sanat Merkezi ve Art Cafe (2000 yılından sonra)		
	<p>Mekânların Fiziksel Özellikleri</p>	<p>Eylemler</p>
<p>Öğrenci Odaları ve Derslikler</p>	<p>Öğrenci odaları ve derslikler, sanat merkezi işleviyle, sanat eserlerini sergilemek için ve cafe olarak kullanılmıştır. Kış aylarında eyvan olarak kullanılan mekan, cafe işleviyle kullanılmıştır. Duvarların bir kısmı koyu renklerle boyanmıştır.</p>	<p>Odalar, sanat merkezine ait eserlerin sergilenmesi için kullanılırken, eyvan ve yanındaki dershane cafe olarak oturma eylemlerine cevap verecek şekilde işlevlendirilmiştir.</p>
<p>Avlu</p>	<p>Avlu, cafenin dış mekanı olarak kullanıldığı için, oturma elemanları yer almıştır. Medresenin özgün planında yer alan kuyunun yerine temsili bir kuyu yapılmıştır.</p>	<p>Avlu ve revaklar cafe işleviyle dinlenme, sohbet, oyun, yeme-içme gibi eylemlere cevap verecek şekilde düzenlenmiştir. Aynı zamanda revaklarda eserlerin sergilenmesi için düzenlemeler yapılmıştır.</p>


Tablo 6. Medresenin Emre Yunus Sanat Merkezi ve Sanat Kafe işleviyle mekânsal analizi (Fotoğraflar Afyonkarahisar Belediyesi arşivinden alınmıştır).


işlevin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Medresenin plan şeması üzerindeki mekân taramaları, mekânsal şemalarda gösterilmiştir (Tablo7).


Mekânsal Niteliklerin Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi


Medrese mekânlarının teknik ve fiziksel performansının binaya verilen son işlevin gereksinimlerini karşılayabilme düzeyi, kullanıcılarla ve kursiyerlerle yapılan görüşme yöntemiyle ölçülmüştür. Taş Medrese’de yürütülen kursları organize etme, sergi düzenleme ve verilen eğitimlerin verimli olmalarını sağlama gibi sorumlulukları üstlenen bir yönetici ve iki yardımcısı bulunmaktadır. Haftanın her günü medrese, sabah saat 9.00’dan 17.00’a kadar aktif olarak kullanılmaktadır. Hafta içi her gün kurslar açık olup, hafta sonu ise kursiyerlere atölyelerde çalışma imkânı sunulmaktadır. Yemeni, cam boncuk, bıçak kursları haftada bir gün verilirken diğer kurslar beş veya altı gün boyunca devam etmektedir. Mevcut atölyelerin dışında hat, sedef, kabak işlemeciliği, kitre bebek ve minyatür eğitimleri

İşlev	Mekansal Kurgu	Görsel Belge
<p>Taş Medrese Türk İslam Sanatları Eğitim Merkezi (2014 yılından sonra)</p>	 <p style="text-align: center;">Türk İslam Sanatları Atölyeleri</p> <p style="text-align: center;">Oturma, sergi ve sohbet alanları</p>	
<p>Avlu</p>	<p style="text-align: center;">Mekansal Analiz</p> <ul style="list-style-type: none"> *Geleneksel medrese anlayışındaki avlu kullanımı, Taş Medrese'deki avlunun işleviyle örtüşmektedir ve bu bağlamda avlunun Taş Medrese içinde sosyal, fonksiyonel ve kültürel nitelikleri barındıran bir mekan örtütüsü olduğu söylenebilmektedir. *Avluda bulunan oturma grupları, kursiyerler ve ziyaretçiler için sohbet ortamına olanak sağlamıştır. *Avludaki geleneksel çeşme aktif olarak kullanılmaktadır. *Avludaki kuyu, sadece görsel zenginlik katma amacıyla yapılmıştır. *Avluda yer alan ahşap platform, avlunun toplantı, sunum gibi farklı amaçlara hizmet etmesine olanak sağlamıştır. *Avluda akşamları ilave aydınlatma elemanları kullanılmaktadır. 	
<p>Eyvan</p>	<ul style="list-style-type: none"> *Eyvan, geleneksel medreselerdeki işleviyle aynı olarak eğitim ve sohbet amaçlı kullanılmaktadır. *Sohbet ortamı oluşturmak amacıyla mekanda sedirler ve küçük sehpa yer almaktadır. *Geleneksel bir sohbet ortamı anlayışına uygun olarak yer halı ile kaplıdır ve ayakkabı çıkarılarak içeri girilmektedir. *Mekanda duvara panolar yerleştirilmiştir ve bu panolarda medresenin farklı işlevlerle kullanıldığı dönemlere ait fotoğraflar ve tarihi belge niteliği taşıyan Osmanlıca yazılmış mektuplar, hatıra yazıları sergilenmektedir. *Eyvanda ilave ısıtıcı ve akşamları ilave aydınlatma elemanları kullanılmaktadır. 	
<p>Dershane</p>	<ul style="list-style-type: none"> *Mekan dikdörtgen bir forma sahiptir. *Dershane, bir vakıf tarafından eğitim ve sohbet amaçlı kullanılmaktadır. *Mekan yer minderleriyle çevrili olup, yer döşemesi halıdır. 	
<p>Revak</p>	<ul style="list-style-type: none"> *Revak, atölyelerle avlu arasındaki geçişi sağlayan yarı açık mekan olma niteliğiyle sergi ve kitap okuma işlevlerine cevap vermektedir. *Avlunun doğusundaki revakta yer alan masalar ve kitaplıklarla çalışma ve okuma mekanı oluşturulmuştur. *Avlunun batısındaki revakta atölyelerde üretilen ürünlerin sergilenmesi amacıyla teşhir masaları yer almaktadır. 	







Hücre	İdari Bölüm	Medresenin idari işlerinin kontrolü	
	Mekannın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Üst örtü kubbe Duvarda gömme bir dolap Duvarda niş Biri yüksekte olan iki adet pencere Dar bir kapı	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Oda küçük olduğu için mobilyalar arasında geçiş zorluğu yaşanmaktadır.</p> <p>*Pencerelerin büyüklüğü ve konumu mekanı aydınlatmayı sağlamakta ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı genellikle yönetici olan kişi kullanmaktadır.</p>			

Hücre	Tespit Atölyesi	Tespit yapımı	
	Mekannın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Duvarda cam kapaklı bir dolap Duvara açılmış iki niş Biri yüksekte olan iki adet pencere Dar bir kapı Üst örtü kubbe	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekanda tespit yapımında kullanılan ekipmanlar olduğu için mekan daralmıştır.</p> <p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilir.</p> <p>*Mekanı aynı anda 4-5 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p>			

Hücre	Yemeni Atölyesi	Yemeni işlemesi	
	Mekannın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Duvara açılmış nişler Biri yüksekte olan iki adet pencere Dar bir kapı Üst örtü kubbe	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekan, malzemelerin istiflenmesinden ötürü daralmıştır.</p> <p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı aynı anda 4-5 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p>			

Hücre	Keçe Atölyesi	Keçe eşarp, şal, çanta yapımı	
	Mekannın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Duvara açılmış nişler Biri yüksekte olan iki adet pencere Malzemeleri depolamak için dolaplar ve raflar Teşhir amaçlı cam kapaklı duvar nişi şeklinde dolap Üst örtü kubbe Dar bir kapı	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekanda, ürünlerin sergilenmesine yönelik bir düzenleme yapılmıştır.</p> <p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı aynı anda 4-5 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p>			

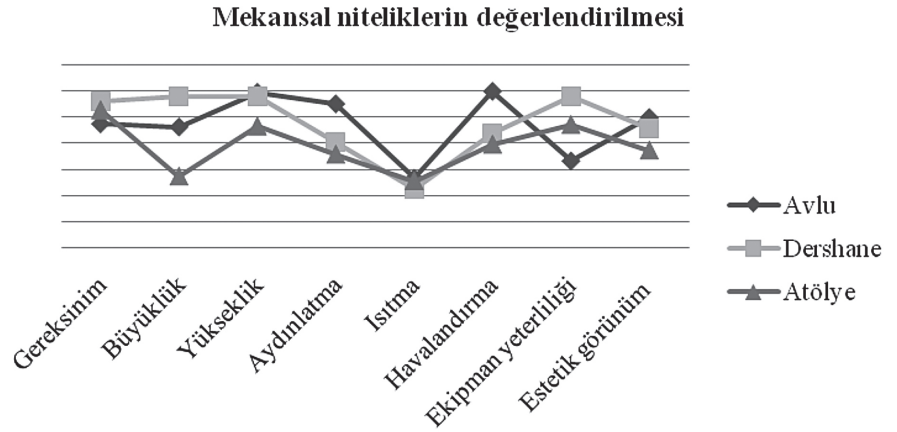
Hücre	Cam Boncuk Atölyesi	Camdan süs eşyalarının, takıların yapımı	
	Mekanın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Ortada camı şekillendirmek için kullanılan ısı kaynakları Biri yüksekte olan iki adet pencere Ürünleri sergilemek için raflar Cam tezgahının üstünde ilave aydınlatma elemanları Üst örtü kubbe Dar bir kapı	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak camı şekillendirmek için özel aydınlatma sistemi kullanılmaktadır.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Ürünleri sergilemek için raflar düzenlenmiştir.</p> <p>*Mekanı aynı anda 6 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p>			
Hücre	Boynuz Tarak Atölyesi	Manda ve koç boynuzundan tarak yapımı	
	Mekanın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Duvara açılmış nişler Biri yüksekte olan iki adet pencere Malzemeleri depolamak için dolaplar ve raflar Boynuzları ısıtmak amacıyla kullanılan ocak Üst örtü kubbe Dar bir kapı	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilmektedir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı aynı anda 4-5 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p> <p>*Boynuzların yaydığı koku ortamın kötü kokmasına neden olmaktadır ve havalandırma konusunda desteğe ihtiyaç duyulmaktadır.</p>			
Hücre	Gümüş Atölyesi	Gümüş takıların yapılması	
	Mekanın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Üst örtü kubbe Ortada gümüş tezgahı Biri yüksekte olan iki adet pencere Gümüş malzemelerinin depolanması için duvardan duvara dolaplar Dar bir kapı	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı aynı anda 6 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p> <p>*Mekanda ortadaki gümüş işleme tezgahının üzerinde aydınlatma elemanları bulunmaktadır.</p>			
Hücre	Dokuma Atölyesi	Halı, kilim gibi geleneksel dokumaların yapılması	
	Mekanın Fiziksel Özellikleri	Dikdörtgen biçimli bir mekan Üst örtü kubbe İkisi yüksekte olmak üzere dört pencere Duvar nişlerinde dolaplar İlave aydınlatma elemanları Duvarda nişler	
Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi			
<p>*Mekan dikdörtgen biçimlidir ve dokuma tezgahlarının rahatça sığabileceği büyüklüktedir.</p> <p>*Mekan pencereler sayesinde yeterince aydınlatılmaktadır ancak gerektiğinde ek bir aydınlatma elemanı kullanılabilmektedir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekanı aynı anda 6 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p> <p>*Mekanın avluya doğrudan bağlantısı bulunmamakta ve mekana giriş, evyandan yani toplantı odasından sağlanmaktadır.</p>			

Hücre	Ebru Atölyesi	Ebru sanatının icra edilmesi	
	Mekânın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Üst örtü kubbe Biri yüksek olan iki adet pencere Duvarda malzemelerin depolanması için kullanılan nişler Dar bir kapı	
	Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi		
	<p>*Mekanda ebrunun uygulanabilmesi için gerekli olan malzemelerin ve masaların yer alması mekânı daraltmıştır.</p> <p>*Ebru yapılan tezgahların üzerinde ilave aydınlatma elemanları kullanılmaktadır.</p> <p>*Yapılan ebru uygulamalarının saklanması amacıyla raflı sistemler oluşturulmuştur.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p> <p>*Mekânı aynı anda 4-5 kursiyer rahatça kullanabilmektedir.</p>		
Hücre	Bıçak Atölyesi	Bıçakların yapılması	
	Mekânın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Bıçakların ısıtılması amacıyla kullanılan bir ocak Biri yüksekte olan iki adet pencere Üst örtü kubbe Dar bir kapı	
	Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi		
	<p>*Bıçak atölyesi diğer atölyelere göre daha çok malzeme gerektiren bir atölyedir. Bu nedenle malzemelerin yoğunluğu düzensiz bir mekân algısına sebep olmaktadır. .</p> <p>*Mekanda çalışma alanı dar olduğu için sadece 3 kursiyer aynı anda çalışabilmektedir.</p> <p>*Isıtma sorunu yaşandığı için ilave ısıtıcı kullanılmaktadır.</p>		
Hücre	Ahşap Oyma Atölyesi	Ahşap süs eşyalarının ve bastonların yapılması	
	Mekânın Fiziksel Özellikleri	Kareye yakın biçimli bir mekan Ahşap malzemelerin depolanması için duvarda gömme dolaplar duvarda Malzemelerin bulunduğu raf sistemleri Biri yüksekte olan iki adet pencere Üst örtü kubbe Dar bir kapı	
	Mekandaki Eylemlerin Performans Analizi		
	<p>*Ahşapların kesilmesi ve şekil alabilmesi gibi işlemleri gerçekleştirmek için gerekli ekipmanlar bulunmaktadır.</p> <p>*Atölyede aynı anda 6 kursiyer çalışabilmektedir.</p> <p>*Ahşabı işleyebilmek için masaların üzerinde ilave aydınlatma elemanları kullanılmaktadır.</p>		

Tablo 7. Medresenin Türk İslam Sanatları Eğitim Merkezi işleviyle mekânsal analiz (Görseller, yazarın arşivinden alınmıştır).

de medresede bulunan mekânlarda verilmektedir. Bu da medresenin mekânlarının işlevsel sürekliliğinin göstergesidir. Her kursta ortalama 12 kursiyere eğitim verilmektedir. Ancak atölyelerin mekânsal kapasitelerinin yetersiz olmasından kaynaklı, bir gün içinde 4-5 kursiyer eğitim alabilmektedir. 50 kursiyer, haftanın yaklaşık her günü her atölyeyi aktif olarak kullanmaktadır. Kursiyerlerin % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Erkek kursiyerler genellikle cam boncuk, tespih, bıçak, boynuz tarak, baston ve ahşap atölyelerini tercih etmektedirler.

Mekânların fiziksel ve teknik performansları kursiyerlerle ve kadrolu olarak çalışan idari personelden iki kişi ile görüşülerek subjektif olarak değerlendirilmiş ve elde edilen veriler, niteliksel bağlamda girdi



Tablo 8. Mekânsal niteliklerin analizi.

sağlamıştır. Medresedeki atölyelerde eğitim veren toplam 10 eğitimciyle görüşme yapılmıştır. Her atölye için iki kursiyerle görüşülmüş olup, toplamda 20 kursiyerle mülakat yapılmıştır. Kursiyerler, eğitimci ve idari personelden oluşan 32 katılımcıyla yapılan görüşmelerde mekânlar, avlu, dersane ve atölye olmak üzere gruplandırılmıştır. Atölyelerin mekânsal performanslarının değerlendirilmesinde; her atölyenin kendi özelinde elde edilen veriler girdi olarak kullanılacaktır ancak grafikte yer almayacaktır. Mekânsal niteliklerin değerlendirilmesi; yeni işlevin gereksinimini karşılayabilme, mekânın büyüklüğü, mekânın yüksekliği, aydınlatma, ısıtma, havalandırma, ekipman yeterliliği, estetik görünüm olmak üzere 8 farklı alt başlıkla gruplandırılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar, 1-5 arası puanlarla değerlendirilmiştir. 1 puan, mekânın algısal performans düzeyinin en düşük değerini temsil ederken, 5 puan ise mekânın algısal performans düzeyinin en yüksek değeri olarak kabul edilmiştir. Elde edilen veriler, 1-5 arasında puanlandırılarak işlevin mekânlardaki yeterlilik düzeyleri grafiğe dökülmüştür. Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgular grafik üzerinden değerlendirilmiştir (Tablo 8).

Grafikte belirtilen mekânsal niteliklere ilişkin bulguların analizi şu şekildedir:

Kullanıcılara göre avlu alanının yeterince büyük olması, günlük gereksinimleri ve sergi zamanlarında ihtiyacı karşılayabilmektedir ancak aktif bir etkinlik olduğunda oturma alanlarının kısıtlı kalması negatif algı yaratmaktadır. Kullanıcılara göre, avlu yeterince aydınlatılmaktadır. Bunun yanında akşamları avluda özel bir aydınlatma sisteminin kullanılması estetik bir görünüm sağlamaktadır. Medresenin iç mekânlarıyla dış mekân arasında geçişi sağlayan bir mekân örüntüsü olan avlu, kullanıcıların oturup sohbet ettikleri, hava aldıkları ve dinlendikleri bir odak noktası olarak değerlendirilmiştir. Avlunun açık avlu olmasından kaynaklı ise ısıtma problemi yaşanmaktadır ki bu problem, soğuk havalarda kullanıcılar için avlunun kullanımını zorlaştırmakta ve mekân kullanım performansını düşürmektedir.

Kullanıcılara göre dershanenin mekânsal boyutları ve yüksekliği dershanenin işlevine cevap verecek niteliktedir. Dershane, bir vakfa ait olup, sohbet ve eğitim amaçlı kullanılmaktadır ve mekân bu eylemlerin gereksinimlerini karşılayabilecek niteliktedir. Mekânda ek aydınlatma elemanları kullanılmaktadır ve bu da ışığın yeterli olmadığına göstergesidir. Mekânın havalandırma konusunda ciddi problemleri yoktur

ancak küçük pencereler, yüksekte olduğu için kolay açılmamaktadır ve havalandırma ihtiyacına cevap verememektedir. Isıtma konusunda mekânın ciddi problemleri vardır ve ek ısıtma sistemleriyle takviye sağlanmaktadır.

Tüm atölyeler, yürütülen kursların gereksinimlerini karşılayabilecek kapasitedir ve gerekli ekipman mevcuttur. Cam boncuk, bıçak, gümüş, gibi ortada tezgâh gerektiren atölyelerde, tezgâhın mekânı daraltmasıyla mekânda sadece 4 – 5 kursiyer eğitim görebilmektedir. Diğer atölyelerde de mekân büyüklüğü yetersizdir ve aynı anda tüm kursiyerler eğitim alamamaktadır. Bu sorun, kurs saatlerinin haftanın belirli günlerine bölünmesiyle çözülmüştür. Dokuma atölyesi, alan açısından diğer atölyelere göre büyük olduğu için dokuma tezgâhları için yeterince alan mevcuttur. Kursların tümü zanaat içerikli, detaylı işçilik ve sabır gerektiren eğitimleri içerdiği için kursiyerlerin işlerini yaparken, mekânın yeterince aydınlatılması gerekmektedir. Atölyeler yeterince aydınlatılmadığı için ek aydınlatma elemanları kullanılmaktadır. Atölyelerde küçük pencereler kolay açılmadığı için havalandırma problemi bulunmaktadır. Özellikle boynuz tarak atölyesinde, kullanılan malzemelerden kaynaklı mekânda kötü koku oluşmakta ve havalandırma yetersiz kalmaktadır. Tarihi bir bina olmasından dolayı merkezi ısıtma sisteminde yaşanan sorunlar, tüm atölyelere de yansımaktadır. Bu nedenle, tüm atölyelerde ek ısıtma elemanları kullanılmaktadır. Atölye olarak kullanılan özgün mekânlarda yer alan nişler, ocaklar dolap işleviyle kullanılmıştır. Mekânların özgün dokusu bozulmamıştır ancak bazı atölyelerde yapılan ilave dolaplar mekânın özgün kimliğine zarar vermiştir.

SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRME

Çalışmada, medrese işlevinin sosyo-kültürel ve ekonomik boyutu, salt yapı ölçeğinde değil, yapının parçası olduğu külliye'nin günümüz dinamikleri, kullanım potansiyeli, çevre ile olan ilişkileri ve içinde bulunduğu kent parçasının toplumsal ve kültürel ortamı çerçevesinde analiz edilmiştir. Medresenin ve içinde bulunduğu külliye'nin fiziksel çevre ile olan ilişkisi ve günümüz dinamiklerinin belirlenmesine yönelik külliye'nin kent içindeki konumunun, yaya ve taşıt erişilebilirlik düzeyinin, külliye'yi çevreleyen yolların ve kentin önemli noktalarına bağlantı sağlayan ana arterlerin analizi gerekmektedir (**Resim 6, Resim 7, Resim 8**).

Fiziksel Çevreye İlişkin Bulgular

Medresenin işlevsel sürdürülebilirlik düzeyi, sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamda ele alındığında; öncelikle içinde bulunduğu külliye'nin işlevsel ve çevresel performansını belirlemeye yönelik; külliye'nin kent bütünü içindeki yeri, bulunduğu bölge ve çevre ile olan ilişkisi ve külliye'nin kentli tarafından kullanım potansiyeli kapsamında yapılan tespit ve gözlemlerden niteliksel bulgular elde edilmiştir.

- Külliye, kentin en aktif kullanılan caddesiyle çevrelenen bir bölgede, kentin merkezinde yer almaktadır. Bu yerleşim düzeni, merkezi konum avantajıyla, yayaların ve taşıtların külliye'ye kolay erişebilmelerini sağlamaktadır.
- Külliye, çevresiyle ve kentle iletişim kurabilen, işlevsel etki alanı açısından sosyo-kültürel etkinliklere açık ve kentsel nüfusun tümüne hizmet edebilen bir yapılar bütünü niteliğindedir. Kent ölçeğinde özel bir alana sahip olan külliye, aktif olarak



Resim 6., Resim 7., Resim 8. Külliye'nin uydü görüntüsü, fiziksel çevresi ve imar planı (Uydü görüntüsü, Ağustos 2015'de Google Earth'den, fotoğraf, yazarın kendi arşivinden, imar planı, Afyonkarahisar Belediyesi'nden alınmıştır).

Külliye Alanı	(GAP) Taş Medrese	(GAP) İmaret Camii	İmaret Hamamı	Yeşil Alan	Kurtuluş Cd.(Afyonkarahisar kentinin en işlek caddesi)	Tarihi dokuyla bağlantılı koridor
----	—	—	—	—	—	—

kullanılan caddelerin kesiştiği bir noktadadır ki bu da; kentlinin ve ziyaretçilerin gün içinde yoğun olarak kullandığı kentsel bir merkez niteliği taşıdığı anlamına gelmektedir.

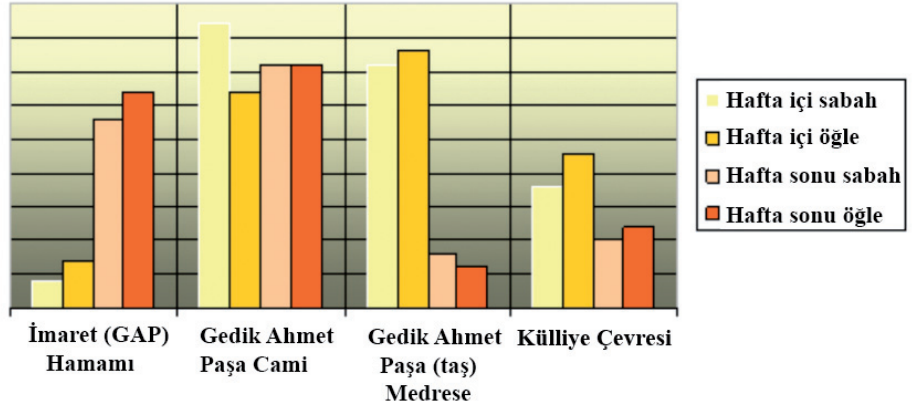
- Külliye'nin içinde bulunduğu bölge, Afyonkarahisar tarihi kent dokusunun kültür yolu olarak adlandırılan güzergâhı üzerinde yer almaktadır ki bu da; külliye'nin kentsel bellek alanının oluşumuna katkı sağlayan kültürel özgünlüğünü koruyan bir tarihi yapı olduğunun göstergesidir. Ayrıca külliye, tarihi kent meydanına yakın konumsal avantajı ile turizm açısından önemli bir lokasyon niteliği taşımaktadır.
- Kent bütününe bakıldığında yoğun yapılaşma ve yapı düzeninden kaynaklı, kamusal açık-yeşil alanların beklentilere cevap verecek nitelikte olmadığı görülmektedir. Kent kargaşası içinde kentlinin nefes alabileceği ve yaşam kalitesini arttırabileceği yeşil alan gereksiniminin külliye içinde yer alan parkla çözülebildiği gözlemlenmiştir.
- Külliye'nin varlığı, potansiyel gelişme içinde olan kente görsel, estetik, kültürel ve tarihi açıdan değer katmaktadır.

Kullanım Potansiyeline İlişkin Bulgular

Külliye'nin içinde yer alan mevcut yapıların kullanım potansiyellerinin ölçülmesi, işlevsel sürdürülebilirliğin devamının belirlenmesine yönelik veri sağlamaktadır. Hafta içi ve hafta sonu 10.00-13.00 ve 15.00-18.00 saatleri arasında külliye ve çevresinde yapılan gözlemlere ve kullanıcılarla yapılan görüşmelere dayalı tespitlerde bulunulmuştur. Belirlenen günler ve saatlerde külliye'ye gelen ve rastgele seçilen 300 katılımcıya "külliye'ye ne amaçla geldiği, külliye'de yer alan yapıları düzenli olarak kullanıp kullanmadığı, düzenli kullandığı yapı varsa ne sıklıkla kullandığı" gibi sorular sorulmuştur. Külliye'yi sadece geçiş güzergâhı olarak kullanan katılımcıların oranı hesaplamalara katılmamıştır. Hafta içi sabah; katılımcıların %4'ü hamamı, %42'si camiyi, %36'sı medreseyi, %18'i ise külliye çevresini kullanmaktadır. Hafta içi öğleden sonra; katılımcıların %7'si hamamı, %32'si camiyi, %38'i medreseyi, %23'ü ise külliye çevresini kullanmaktadır. Hafta sonu sabah; katılımcıların %28'i hamamı, %36'sı camiyi, %16'sı medreseyi, %20'si külliye çevresini kullanmaktadır. Hafta sonu öğleden sonra; katılımcıların %32'si hamamı, %36'sı camiyi, %12'si medreseyi ve %24'ü ise külliye çevresini kullanmaktadır. Bu bağlamda külliye'ye gelen katılımcılarla yapılan görüşmelere dayalı olarak, külliye içindeki yapıların kullanım potansiyeline yönelik bulgular grafikte gösterilmiştir (**Tablo 9**).

- Külliye'nin içinde yer alan Gedik Ahmet Paşa (İmaret) Cami, kentin en büyük camisi olmakla beraber, kentlilerin en çok kullandığı camidir. Grafiğe göre, caminin hem hafta içi hem de hafta sonu yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Kentte, cenaze, vakit ve cuma namazlarının en çok kılındığı ve halkın yoğun olarak kullandığı camidir ki bu da; kentlinin camiyle aktif bir ilişkisi olduğunun, işlevsel potansiyelinin yüksek olduğunun ve dinamik bir yapı olduğunun göstergesidir.
- Külliye'nin içinde yer alan İmaret Hamamı'nın, özellikle hafta sonu Afyonkarahisar halkı tarafından yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hamamın kentlinin tercih ettiği hamamların başında geldiği tespit edilmiştir. Kentin merkezinde konumlanan

Tablo 9. Külliye'nin kullanım potansiyelinin niteliksel verileri.



bir külliye'nin parçası olması, çevreden kolay algılanabilmesi, geleneksel yapı karakterinin korunması ve kentte farkındalık yaratması hamamın, tercih edilmesine yönelik etkenlerdir.

- Külliye'nin içinde yer alan yeşil doku, kentlilerin oturabileceği ve nefes alabileceği bir ortam olarak tasarlanmıştır. Bölgedeki yeşil alan, sadece külliye'nin parkıdır ve bu da kentli için külliye'nin, fiziksel çevre bağlamında kaliteli ve nitelikli bir alan olduğu anlamına gelmektedir.
- Taş Medrese'nin kullanılma potansiyelinin özellikle hafta içinde çok yoğun olduğu görülmektedir. Medresede hafta içi verilen eğitimlere yönelik mekânların aktif olarak kullanıldığı ve buna paralel olarak külliye içindeki sirkülasyonun yoğun olduğu algılanmaktadır. Hafta sonları ise medresede, bir etkinlik olduğunda veya kursiyerler atölyede çalıştıklarında bir yoğunluk söz konusudur. Külliye'nin yoğun kullanımı, binaların yaşamını aktif bir şekilde devam ettirdiğini göstermektedir.

Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Bileşenlere İlişkin Bulgular ve Değerlendirilmesi

Taş Medrese'ye verilen işlevlerin Afyonkarahisar kentinin tarihi, mimari ve kimlik değerlerinin tanıtımına katkı sağlaması, sürdürülebilirliğin kent ölçeğindeki başarısını göstermektedir.

Medresenin esir kampı olarak kullanıldığı süreçte, esirlerin aileleriyle yazılı olarak iletişim kurmaları, kentle ilgili bilgiler aktarmaları ve ülkeler arasında kente dair yazılı kaynakların oluşması, kentin tanıtımına büyük katkı sağlamıştır. Esir kampı olarak kullanılan alanın sadece medresenin mekânlarıyla sınırlı olmadığı ve medresenin çevresinde yer alan hamam, imaret gibi külliye'nin içindeki yapıların da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Şahin (2011), Birinci Dünya Savaşı'nda esir düşen ve 2,5 yıl Afyonkarahisar'da tutulan Avustralyalı askerin bu süreçte yaşadıklarını anlattığı günlüğünün torunu tarafından Türkiye'ye getirildiği ve günlüğün, askerin tutulduğu Taş Medrese'de sergilenmesi için teslim edildiği belirtilmiştir. 28 Mart 2011 yılında Doğan Şahin tarafından yazılan bir yazıda; Türkiye'deki Üsera Kamplarından birinin, 1915 itibarıyla, Afyonkarahisar'daki İmaret Camii müştemilatındaki medrese, olduğu vurgulanmış ve esirlerin dikenli tellerle veya duvarlarla çevrili sahalarda değil, halkın arasında günlerini geçirdiği belirtilmiştir (Güneş, 2012).

Medresenin Türk İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılması, kente gelen ziyaretçilerin yöreye ait eserleri görmesine ve özgün değerler konusunda bilinçlenmesine olanak sağlamıştır. Kent halkının ve ziyaretçilerin, sadece medreseyi değil aynı zamanda külliyyede yer alan camiye ve hamamı da kullanmaları, yapıların kültürel özgünlük, kültürel belge değerlerinin korunduğunun ve külliyyedeki yapıların tarihi sürekliliğinin bütüncül yapı grubuyla sağlandığının göstergesidir. Emre Yunus Sanat Merkezi ve Sanat Kafe işleviyle kullanılması medresenin, kentli için sosyal ve kültürel bir buluşma noktası haline gelmesini sağlamıştır. Medrese, bu işleviyle kente gelen ziyaretçiler için sohbet ve yemek yeme imkânı sunan, sakin, huzurlu ve şehrin gürültüsünden uzak bir tarihi mekân ve aynı zamanda bir sanat merkezi haline gelmiştir. Bu bağlamda, medrese sadece ziyaret amaçlı değil, içinde bulunduğu külliye ile birlikte sosyal bir yaşam alanı olarak da işlevini sürdürmüştür.

Tarihi Kentler Birliği tarafından 2012 yılında düzenlenen Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'nda Afyonkarahisar Belediyesi "Kentsel Sit Alanı Cephe Sağıklaştırma Projesi, Gedik Ahmet Paşa Medresesi Uygulama Projesi" ile başarı ödülü almıştır (Anonim, 2013). Alınan ödül, kültürel varlık olan Taş Medrese'nin hem Afyonkarahisar kenti için önemini vurgulamakta hem de yapının yeniden kullanımının başarılı bir örnek olduğunu göstermektedir.

Taş Medrese ve içinde bulunduğu külliyein işlevsel sürdürülebilirlik bağlamındaki performansı, sosyo-kültürel ve ekonomik bileşenlere yönelik hazırlanan içerik durum tablosuna göre analiz edilmiştir. Hazırlanan tabloda, medreseye verilen işlevlerin performansı, medresenin içinde bulunduğu külliye ve çevresiyle ilişkili olarak, kentsel ölçekte ele alınmıştır (Tablo 10).

Sorgulanan Olgu	Analiz Sonucu		
Sosyo- Kültürel Bileşenler	Esir Kampı	Türk İslam Eserleri Müzesi	Emre Yunus Sanat Merkezi ve Sanat Kafe
Mekânın sosyal ilişkiler ağının seviyesi	Esir kampı işleviyle tüm mekânların (dershane, avlu, eyvan gibi) aktif olarak kullanılması, sosyal mekân örüntüsünün göstergesidir.	Kentlinin ve kente gelen misafirlerin müzeyi ziyaret etmesi aktif ve sosyal bir mekân algısı oluşturmuştur.	Medrese, bu işlevine ilişkin uzun saatler aktif olarak kullanılmaktadır ki, bu performans, mekânlarla kullanıcıların sosyal bağını güçlendirmiştir.
Yapıya getirilen faaliyetlerin niteliğiyle kent bütününe yayılması	Birinci Dünya Savaşı'nda esir kampı olarak kullanılması sırasında esir düşen askerlerin fiziksel çevre ve kentle olan sosyal ilişkileri yapının kent bütününde farkındalık yaratmasını sağlamıştır.	Arkeoloji Müzesi'ne ait, kentsel belleği oluşturan eserlerin sergilenmesi, kentliye ve kente gelen ziyaretçilere kültürel bir ortamın sunulmasını sağlamıştır.	Sanat eserlerinin sergilenmesi ve satışı kültürel, ekonomik anlamda katkı sağlamış ve aynı zamanda kafe olarak kullanılması da kentte sosyal ve dinamik bir mekân algısı oluşturmuştur.
Turizm, kültür, geleneksel faaliyetlerle yapıya ve çevreye duyulan ilgi	Medresede esir askerler için müzik grupları, tartışma grupları kurulmuş, özel günlerde eğlenceler, futbol turnuvaları düzenlenmiş ve bu yapı tarihin önemli anlarına tanık olmuştur.	Atıl durumda olan medrese, müze olarak kullanılmaya başlanınca, halkın ziyaretine açılarak, kent tarihinin ve kimlik değerlerinin tanıtılmasına katkı sağlamıştır.	Afyonkarahisar yöresine ait geleneksel ve sanat eserlerinin sergilenmesiyle halka kent belleğinin tanıtılması ve kente gelen misafirlerin Sanat Kafe'yi ziyaretleri sırasında; kentin kimlik değerlerinin anlaşılması sağlanmıştır.

Kullanıcılarla iletişimin sağlanması ve kullanım potansiyeli ile çevreye hareket katması	Esir askerlerin binada tutsak olduğu dönemde, külliye içindeki diğer yapıları kullanabilmesi, etkinliklere katılabilmesi yakınlarıyla haberleşebilmesi ve dışarıya çıkabilmesi, çevre ile iletişim kurduğunu göstermektedir.	Müzeye gelen ziyaretçiler sayesinde, bina ve içinde bulunduğu külliye aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır.	Mekânsal ve sosyal işlevine yönelik medresede, insan hareketinin yoğun olması ve ziyaretçilerin tüm mekânları potansiyel olarak kullanmaları dinamik bir yapının göstergesidir.
Yapının sosyal sorumluluk projelerine ve faaliyetlere imkân sağlaması	Esir kampındaki askerlerin yakınlarıyla iletişim kurularak Afyonkarahisar'da Anzaklara yönelik programların yapılması, sosyal sorumluluk projelerinin altyapısını oluşturmaktadır.	Afyonkarahisar ve çevre kent okullarından müzeyi ziyaret etmek için kültürel geziler düzenlenmesi müzenin dinamik bir yapı olduğunun göstergesidir.	Binada, müze ve aynı zamanda kafe işlevlerine cevap verebilen nitelikte mekânların var olmasıyla, tarihi bir yapının geleneksel ve modern yaklaşımların kesişmesine olanak sunmuştur.
Külliye'nin kentsel ortam çerçevesinde tanınması	Arşivlerdeki mektuplardan esir kampının, salt yapı olarak kullanılmadığına ve esir düşen askerlerin külliye'yi de aktif olarak kullandığına dair bilgilere ulaşılmıştır.	Müze ziyaretleri ölçeğinde deneyimlenen alan sadece müze mekânları değil aynı zamanda külliye ve fiziksel çevresidir ki bu da külliye'nin kent içindeki farkındalığının ve kentle bütünleştiğinin göstergesidir.	Medresenin kafe işlevine yönelik salt mekân kullanımı söz konusu olmayıp, külliye ve fiziksel çevreyi de bütün içinde ele alan bir mekânsal kurgu mevcuttur.

Türk İslam Sanatları Eğitim Merkezi

Sorgulanan Olgu (Sosyo-Kültürel Bileşenler)	Analiz Sonuçları
- Mekânın sosyal ilişkiler ağı'nın seviyesi	Medresedeki tüm mekânlar kursiyerler ve ziyaretçiler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Kapısı her zaman açık tutulan medresenin külliye ve fiziksel çevresiyle doğrudan ilişki kurması, mekânların dinamik yapısının göstergesidir.
-Yapıya getirilen faaliyetlerin kent bütününe yayılması	Medrese atölyelerinde üretilen boynuz tarağı, keçe, yemeni, baston gibi geleneksel ve özgün eserler, kent kimliğini ve belleğini yansıtan niteliktedir.
-Kent'in bütününe hizmet eden kültürel amaçlı faaliyetler, etkinlikler düzenlenmesi, yapıya ve çevreye duyulan ilginin desteklenmesi,	Mekânlarda belirli zaman dilimlerinde eğitimlerin verilmesi, okuma günlerinin düzenlenmesi, bayramlaşmalar gibi çeşitli seremonilerin yapılması, Mimarlar Odası işbirliğiyle dünya mimarlar haftasının kutlanması, sivil toplum örgütleriyle beraber özel günlerin organize edilmesi, işlevsel performans kapsamında katılımcıların nitelikli zaman geçirmelerini sağlamaktadır.
-Yerel yönetim organlarının yapıyı sahiplenerek koruma çalışmalarına öncülük etmesi,	Kentin toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişiminin göstergesi olan külliye'nin işlevsel sürekliliğine önem veren yerel yönetimler, verilen yeni işlevle binanın yeniden kullanımını sağlamış ve gelecekte bu tip projeler için örnek teşkil etmiştir.
-Yapının işlevi doğrultusunda verilen eğitimin hobi edinimine katkı sağlaması	Medresede cam, gümüş gibi yaygın atölyelerin yanında keçe, boynuz tarak, kitre bebek gibi yöresel ve özünü koruyan atölyelerinde bulunması, kent kimlik değerlerine özen ve duyarlılık gösterilen uzun soluklu işlerin yapıldığının göstergesidir.

-Yapıya yüklenen önceki işlevler ve bugünkü işlev arasındaki algı	Medrese, kent ölçeğindeki mekânsal ve işlevsel gerekliliklere göre farklı amaçlar için kullanılmıştır. Binaya verilen işlevler, o günün dinamikleri açısından kentli tarafından benimsenmiş ve kabul görmüştür. Esir kampı, müze, kafe olarak kullanılan binanın farkındalık yaratma ilkesi temelinde kentsel yaşamla bütünleştiği görülmüştür. Eğitim merkezi olarak kullanılan binanın mekânsal performans, kullanım potansiyeli ve günümüz dinamikleri açısından kente sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamda katkı sağladığı yönünde pozitif bir algı oluşturduğu saptanmıştır. İşlevsel sürdürülebilirliğin potansiyeli açısından binaya verilen tüm işlevler, kentli üzerinde pozitif farkındalık yaratmış, medrese ve içinde bulunduğu külliye, kentin bir parçası haline gelerek kentle bütünleşmiştir.
- Külliye'nin kentsel ortam çerçevesi	Külliye'ye gelen ziyaretçilerin medresede gerçekleştirilen etkinliklerden haberdar olma potansiyeli yüksektir. Bu da medresedeki insan hareketinin ve aktivasyonun kaynağını oluşturmaktadır. Sosyal ve kültürel bağlamda kente katkı sağlayan bu alanın, medresenin çevresinde yer alması yapıya yaklaşım ölçeğini genişletmektedir. Ayrıca külliye'nin kent içindeki konumu, taşıt yollarına olan mesafesi, dolayısıyla binaya kolay erişilebilmesi, binanın kullanımını olumlu yönde etkilemiştir. Medreseyle birlikte, külliye ve fiziksel çevresinin etkin kullanımı, medresenin ve külliye'nin kente ve kentliyle bütünleşme çerçevesinde başarılı olduğunun göstergesidir.
Sorgulanan Olgular (Ekonomik Bileşenler)	Analiz Sonuçları
-Kent sakinlerine istihdam sağlanması, -Yerel yönetimin çalışmalara ödenek sağlaması, - Kente özgü ücretsiz el sanatları kursları açılması,	Atölyelerde eğitim alma fırsatı bulan kentliler için hobi ediniminin yanı sıra kursiyerlerin eğitim süreci bittiğinde sertifika alması, ürettikleri ürünlerin sergilenmesi ve satışa sunulması ekonomik bir döngü sağlanmasına olanak vermektedir. Yerel yönetimin personel ve ekonomik desteğe ilişkin işbirliği çabaları güncel kullanımın devamlılığını sağlamada etkindir. Bu bağlamda kursiyerlerden sadece ürünlerin malzeme masrafının alınması, kursiyerlerin ürünlerinden kar etmesini sağlamaktadır. Kursiyerlerin eğitim sonunda ekonomik kazanç sağlama yönünde beceriler edinmesi, toplumsal yararlılığın ve bir gereksinimi karşılama yaklaşımının göstergesidir. Medrese'ye verilen yeni işlevle birlikte sergilenen bu yaklaşım, aynı zamanda kente potansiyel bir katkı sağlamaktadır.
- Kentin kültür- turizm çekim merkezi haline gelmesi	Yeniden kullanımla oluşan imaj ve kentlinin doğrudan kullanımına açılan kültür varlığı aynı zamanda bir buluşma noktası olma özelliğini de taşımış, çevreye canlılık, hareket ve devinim getirmiştir. Külliye ve içinde yer alan medrese, tarihi ve kültürel bir kent gezisinin duraklarından birini oluşturmaktadır.
- Yapının özellikle televizyon ve sinema projeleriyle tanıtımının yapılması	Medresenin ve içinde bulunduğu külliye'nin kentte bir kimlik algısı oluşturması, farkındalık yaratması ve kent belleğine katkıda bulunması, tarihi yapının tanıtımının yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle yapıda gerçekleştirilen etkinliklerle ve eğitimlerle ilgili programlar yerel kanallarda ve basın organlarında yer almıştır.

Tablo 10. Analiz sonuçları.

SONUÇ

Çağın gereklerini yerine getirerek, kültürel varlıkları yeniden canlandırma ve yaşatma fikrinin yaygınlaştığı günümüzde, tarihi birikimin korunması ve yaşatılması aynı zamanda kentsel ve toplumsal kalkınmanın da bir

parçası olacaktır. Yapıya verilen yeni işlevlerin başarı düzeyi, yapının yaşamını devam ettirebilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ile ölçülmektedir. Bu kapsamla ele alınan çalışmada, tarihi süreçte binaya verilen işlevlerle ilgili mekânsal organizasyonların ve mekân-eylem ilişkilerinin yer aldığı bir içerik analizi yapılmış, yeni işlevler ve işlevlerin gereksinimleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş ve analiz sonucunda, mekânların kullanım performansının yüksek olduğu, yüklenen işlevlerin (esir kampı, müze, sanat galerisi ve kafe) yapıyla uyum sağladığı ve yapının aktif olarak kullanıldığı görülmüştür.

Binaya yüklenen bugünkü işlevin sürdürülebilir olma niteliği, mekânsal performansı ve kente olan sosyal, kültürel ve ekonomik katkıları, yapının günümüz kullanıcıları ve yöneticileri ile yapılan görüşmelerle, gözlemlerle değerlendirilmiştir. Yeni işlev için mekânsal gereksinimler, mevcut yapıdaki mekân organizasyonu ile ilişkilendirilmiş ve mekânlardaki eylemlere yönelik, mekânlar arası organizasyonun iş akışı dikkate alınmıştır. Ayrıca mevcut mekânların doğal ışık alması, işleve yönelik gerekli ekipmanların bulunması, konfor koşullarının sağlanması, havalandırma gibi fiziki ve teknik özellikleri içeren analiz tablosuyla, mekân performansının değerleri ve yeni işlevle adaptasyonu irdelenmiştir. Kullanıcılarla ve yöneticilerle yapılan görüşmeler sonucu; atölyelerdeki ekipmanların yeterli olması, gerekli konfor şartlarını sağlama, mekânsal organizasyonun sergi, , eğitim, depolama gibi işlevler için kurgulanmış olması gibi mekân performansının değerini artırıcı nitelikleri medresenin taşıdığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yeniden kullanılan medrese mekânlarının yeni işlevin gereksinimlerine cevap verebilir nitelikte düzenlenmiş olması ve mekân performanslarının kullanıcılar tarafından memnun edici olması işlevin sürekliliği açısından önemli bir veridir. Ayrıca mekânlardaki eylem alanlarının ve kullanıcı hareket alanlarının esnekliği, mekânların büyüklük ve donanımları, birbirleriyle olan ilişkileri, yeni işlevle uyumun sağlanmasında etkindir. Medresenin mevcut plan şemasının basit ve sade nitelikte olması, mekânlarda kullanım esnekliği sağlamış, mekânların performans değerini arttırmış ve bu bağlamda mevcut yapının yeni işleve olan adaptasyonunu başarılı kılmıştır. Afyonkarahisar Belediyesi'nin kültür varlığının korunmasına ve yeniden kullanımına yönelik müdahaleleri, ekonomik ve personel destekleri, Halk Eğitim Merkezi işlevinin sürdürülebilirliğini sağlamada etkindir. Yeni işlevle kullanıcılara kendilerini geliştirme, meslek edinme ve ekonomik kazanç sağlama yönünde imkânlar verilmiş ve bunun sonucunda ortaya çıkan ürünlerin sergilenmesi, ürünlerin tanıtılması, kente sosyal ve kültürel anlamda katkı sağlarken, kente ve kentliye ekonomik bir döngü imkânı da sunmuştur. Medresede düzenlenen sosyo-kültürel etkinlikler de yapıya canlılık katarken, külliye bölgesine ve çevreye devinim kazandırmıştır. Tüm bu bileşenler, binanın işlevsel sürdürülebilirliğinin başarı düzeyini artırmaktadır. Çalışma, tarihi bir yapının yeniden kullanımına ilişkin mekânsal performans analizlerini yapmanın yanı sıra yapıya verilen işlevlerin sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda sürdürülebilirlik düzeyinin ölçülmesine yönelik, girdilerin tespiti açısından da önem taşımaktadır. Bu yönelim, hem mevcut yapı stokunun tekrar yeni işlevlerle değerlendirilmesini, hem de tarihi eserin çevresinden soyutlanmış sadece bir ziyaret mekânı değil aynı zamanda tamamen yaşayan sosyal bir merkez gibi algılanmasını sağlayacaktır. Bu önemli eser, geçmişten geleceğe sürekliliği sağlayan nitelikli, kimlikli yapısıyla bulunduğu Afyonkarahisar kentini kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir geliştirmeye yaklaştıracaktır. Taş Medrese, yerel ve tarihi değerleri yaşatmasıyla, çağdaş

tasarım ilkeleriyle yeniden yorumlanmasıyla, kentsel, kamusal mekânda dönüştürücü öneriler getirmesi gibi özgün niteliklere sahip olmasıyla, Afyonkarahisar kenti ile sosyal bir bağ kurmasıyla, kentin tarihi, mimari, kimlik değerlerine duyarlılık göstermesiyle ve işlevselliğinin sürdürülebilir olması ile önemli bir örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Afyonkarahisar Kalesi Görseli*, (2005) Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, AKÜ yayınları, Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar Kenti Koruma Amaçlı İmar Planı*, (2004) Afyonkarahisar Belediyesi Arşivi, Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar Taş Medrese Esir Kampı Görselleri*, (2005) Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, AKÜ yayınları, Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar Taş Medrese Planı ve Görünüşleri*, (2001) Afyonkarahisar Belediyesi Arşivi, Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar Taş Medrese Türk İslam Eserleri Müzesi Görselleri*, (2001) Restorasyon Analiz Raporu, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi, Afyonkarahisar
- Afyonkarahisar Taş Medresenin Emre Yunus Sanat Merkezi ve Art Cafe Görselleri*, (2001) Afyonkarahisar Belediyesi Arşivi, Afyonkarahisar.
- Afyonkarahisar Taş Medresenin Türk İslam Sanatları Eğitim Merkezi Görselleri*, (2015), Yazarın Arşivi.
- Afyonkarahisar Fotoğrafları (2010) *Külliyenin Fiziksel Çevresi*. [<http://www.fotokritik.com/arama/afyonkarahisar/2>] Erişim Tarihi (18.08.2015).
- AHUNBAY, Z. (1996) *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayınları, İstanbul.
- ALTINOLUK, Ü. (1998) *Binaların Yeniden kullanımı*, Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayınları, İstanbul.
- Anonim (2004) *Prion, Adaptive Reuse, Preserving Our Past, Building Our Future*, Australian Government Department of Environment and Heritage, Australia.
- Anonim, (2013) *Tarihi Ve Kültürel Mirası Koruma Proje Ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 12* (2013) Tarihi Kentler Birliği, Stil Matbaacılık, İstanbul.
- ARABACIOĞLU, F. P., AYDEMİR, I. (2007) *Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı*, Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi 2(4) 204-12.
- ASATEKİN, G. (1994) *The Role of the Inhabitant in Conservation A Proposals for the Evaluation of Traditional Residential Architecture in Anatolia*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara; 42-3, 47, 56, 294-306.
- AYDIN, D., OKUYUCU, Ş.E. (2007) *Yeniden Kullanıma Adaptasyon Ve Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının Değerlendirilmesi*, Megaron 4(1) 230-43.
- AYDIN, D., YALDIZ, E. (2010) *Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi*, METU JFA 27(1) 22.

- AYVERDİ, E. H. (1973), *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (M 1451-1481)* (3), İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- AZARİ, R., SİNGERY, M. (2014) Sustainable Buildings and their Relationship with Humans and Nature,
- BAYAR, M. (2012) Gedik Ahmet Paşa Külliyesi ve Vakfiyenamesi, *Taşpınar* (8) 47.
- BEYHAN, S. G. (2004) *Kültürel Süreklilik ve Çağdas Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Kavramsal Modeli: Pamukkale Modeli*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul; 35-72.
- BULLEN, P. A. (2007) Adaptive Reuse and Sustainability of Commercial Buildings, *Facilities* 25(1/2) 20-31.
- CANTACUZİNO, S. (1975) *New Uses for Old Building*, Whitney Library of Design, Libraries Australia, New York.
- ÇAHANTİMUR, A., (2007) *Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği*, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÇELİKİYAY, S. H. ve KOÇAN, N. (2007) Urban Design, As a Tool For Sustainability of Cultural Heritage, *WSEAS Transactions on Environment and Development* 10(2) 1269-75.
- ERENGİZGİN, Ç. Der.(2005) *Enerji Mimarlığı, 4. Yenilenebilir Enerjiler Sempozyumu ve Sanayi Sergisi Bildiri Özetleri*, (9-10 Haziran, 2005), Ege Üniversitesi Güneş Enerjisi Enstitüsü, İzmir.
- Gedik Ahmet Paşa Medresesi Envanter Fişi*, (1978) Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Afyonkarahisar Belediyesi, Afyonkarahisar.
- Google Earth (2015) Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa Külliyesi [<https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>] Erişim Tarihi (20.08.2015).
- Google Earth, (2015) *Külliyenin Uydu Görüntüsü*, [<https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/>] Erişim Tarihi (20.08.2015).
- GÜNEK, H. T. (2012) 1. Dünya Savaşı Yıllarında Afyonkarahisar Esir Kampı, *Taşpınar Dergisi* (8) 30-8.
- HAWKES, D., FORSTER, W.(2002) *Energy Efficient Buildings: Architecture, Engineering and the Environment*, W.W. Norton & Company, New York.
- HIGHFIELD, D. (1987) *Rehabilitation and Re-Use of Old Buildings*, E. & F. N. Spon (An imprint of Chapman and Hall), London.
- KARAZEYBEK, M., POLAT, Z., İLGAR, Y. (2005) *Afyonkarahisar Şeriyeye Sicil Kaydı*, no: 497 Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, AKÜ Yayınları, Afyonkarahisar.
- KARAZEYBEK, M., POLAT, Z., İLGAR, Y. (2005) *Afyonkarahisar Şeriyeye Sicil Kaydı*, no: 544 Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, AKÜ Yayınları, Afyonkarahisar.
- KARAZEYBEK, M., POLAT, Z., İLGAR, Y. (2005) Afyonkarahisar Vakıf Eserleri Cilt 1, AKÜ Yayınları, Afyonkarahisar; 21-4.
- KUBAN, D. (2000) *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Kuram ve Uygulama*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

- LICHFIELD, N. (1988) *Economics in Urban Conservation*, Cambridge University Press, England; 361.
- MADRAN E., ÖZGÖNÜL N. (2005) *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- PREISER, W. F. E. (1991) *Design Innovation and the Challenge of Change*, Design Intervention; Toward a More Humane Architecture, Van Nostrand Reinhold Company, USA.
- SEV, A. (2009) *Sürdürülebilir Mimarlık*, YEM Yayınları, İstanbul. *Sustainability, Energy and Architecture*, ed. Ali Sayigh, Elsevier, USA; 387-99.
- ŞAHİN, D. (2011) Tarih/Emanet-Düşmanlar, *Aksiyon*, (851), 14-18.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı (2011), rapor no: 5014, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı, Eskişehir.
- TANAÇ ZEREN, M. (2010) *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- TANMAN, M.B. (1991) *Gedik Ahmet Paşa Külliyesi*, İslam Ansiklopedisi Cilt XIII., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 544-7.
- TAPAN, M. (2007) *Soru ve Cevaplarla Koruma*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayını, İstanbul.
- Tarihi Ve Kültürel Mirası Koruma Proje Ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması 12* (2013) Tarihi Kentler Birliği, Stil Matbaacılık, İstanbul.
- TEKELİ, İ. (2001) *Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerinde İrdemeler*, Cevat Geray'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara; 25.
- TOPBAŞ, A. (1985) Gedik Ahmet Paşa ve Vakfı, *Vakıf Haftası Dergisi* (2) 179-81.
- TUNÇER, M. der. (2000) *Gelecek Yüzyılda Biyolojik Yasam Odaklı (Bio-centric) Kültür Nasıl Olusturulabilir? Kent Planlamasının Önemi*, Dünya Sehircilik Günü 24. Kollokyumu (8 Kasım 2000) Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve İzmir İleri Teknoloji Enstitüsü, İzmir; 12-8.
- TWEED, C., SHUTHERLAND, M. (2007) Built Cultural Heritage and Sustainable Urban Development, *Landscape and Urban Planning* (83) 62-9.
- VANEGAS, J., DUBOSE, J., PEARCE, A. (1998) Sustainable Technologies for The Building Construction Industry, *Proceedings of the Symposium on Design for The Global Environment*, 2-4 Nov, Atlanta, GA.
- YÜKSEL, İ., UYAN, M., AVŞAR, N., YILMAZ, Ö. (2004) *Anadolu'nun Kilidi Afyonkarahisar*, Afyonkarahisar Valiliği, Afyonkarahisar.
- ZEREN, N. (1981) *Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği*, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul; 27-35.
- 5366 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005) [www.kultur.gov.tr.] Erişim Tarihi (05.09.2015).

Received: 05.11.2015; Final Text: 28.10.2016

Keywords: Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa (Stone) Madrasah; Sustainability; Reuse; Functional Sustainability.

ANALYSIS OF THE FUNCTIONAL SUSTAINABILITY OF AFYONKARAHİSAR GEDİK AHMET PAŞA (STONE) MADRASAH

It is inevitable that buildings age physically and functionally over time. Each building has a lifecycle depending on the function and the construction system at which it has been initially designed. In the context of using existing historical building inventory in cities; loading new functions to buildings that have completely lost their function and reopening these buildings to usage become important socially, economically and culturally. By preserving the cultural and historical values of Afyonkarahisar city and ensuring its functional sustainability; cultural identity of the city is formed and the quality of life increases. Within the borders of the protected area of Afyonkarahisar city, there are many registered buildings whose functional livability needs to be made sustainable. The new functions assigned to a registered cultural buildings, which had various functions in the past, have been evaluated by considering the changing spatial setups of the building and the expansions of the venue-environment interactions. The data obtained from these expansions contributed to the analysis of the functional continuity of the building at a spatial and socio-cultural-economic dimension. Gedik Ahmet Paşa (Stone) Madrasah, serving nowadays as a public education center and an exhibition area, constitutes the main focus of the study, since it is one of the most important educational structures for Turkish civilizations, a living historical venue and has usage continuity.

AFYONKARAHİSAR GEDİK AHMET PAŞA (TAŞ) MEDRESESİNİN İŞLEVSEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ANALİZİ

Yapıların zaman içinde fiziksel deformasyonları ve işlevsel olarak yetersiz hale gelmeleri kaçınılmazdır. Her yapının ilk tasarlandığı fonksiyonuna ve yapım sistemine bağlı olarak bir yaşam süreci bulunmaktadır. Kentlerdeki mevcut tarihi yapı stokunu kullanmak bağlamında; işlevini tamamen yitirmiş olan yapılara yeni işlevler yüklemek ve yapıyı yeniden kullanıma açmak, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan önemli olmaktadır. Afyonkarahisar kentinin sahip olduğu kültürel ve tarihsel değerlerin korunmasıyla ve işlevsel sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla; kentin kültürel kimliği oluşmakta ve yaşam kalitesi artmaktadır. Afyonkarahisar kenti sit alanı sınırları içinde, işlevsel yaşanabilirliği sürdürülebilir kılmayı bekleyen birçok tescilli yapı bulunmaktadır. Tarihi süreçte birçok farklı işleve sahip olmuş tescilli bir kültür varlığına yüklenen işlevlerin binaya kattığı değerler; yapının değişen mekânsal kurguları ve mekân-çevre etkileşimlerinin açılımlarıyla ele alınmıştır. Bu açılımlardan elde edilen veriler, yapının işlevsel sürekliliğinin; mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutta analiz edilmesine katkı sağlamıştır. Günümüzde “halk eğitim merkezi ve sergi alanı” işlevi ile hizmet veren Gedik Ahmet Paşa (Taş) Medresesi, Türk medeniyetleri için önemli eğitim yapılarından biri olması, yaşayan tarihsel bir mekân olması ve kullanım sürekliliğiyle çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır.

Ş. EBRU OKUYUCU; B.Arch, M.Arch, PhD.

Received her bachelor's degree in architecture from Selçuk University in 2000 and earned her Ph.D. degree in Building Science from the Department of Architecture of Selçuk University. Her academic interests include building design, architectural programming, interior design and basic design. ebruokuyucu@hotmail.com, seokuyucu@aku.edu.tr